

HALK BİLGİSİ YÖNÜYLE FAKİR BAYKURT ROMANLARI*

Altuğ ORTAKCI**

Öz

Halk biliminin konuları içinde yer alan halk bilgisi unsurları, halkın, uzun zaman tecrübe ederek öğrendiği birtakım bilgileri gelenek serüvenine yerleştirilmesiyle ve nesilden nesile aktarmasıyla günümüze kadar gelebilmiş değerlerdir. Halk bilgisi kavramı içerine halk mimarisi, halk mutfağı, halk hekimliği, halk ekonomisi, halk botanigi, halk matematiği, halk takvimi gibi çoğu günümüze şifahi olarak aktarılmış ve toplum içinde hâlâ sürekliliğini devam ettirebilen bilgi çeşitleri girer. Halk bilgisinin çağlar aşarak günümüze gelmesinde şifahi aktarımın yanında uygulamalı aktarımın ve yazılı kaynaklar ile aktarımın da etkili olduğunu belirtmeliyiz. Bu noktada kültürel unsurların ve halk bilgisi ürünlerinin aktarılmasında dönemi itibariyle önemli yazılı kaynaklardan birinin de Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında ön plana çıkan köy romanları olduğu söylenebilir. Cumhuriyet Dönemi yazarlarından olan Fakir Baykurt, içinde doğup büyüdüğü köy hayatının kültürel unsurlarını bütünü ayrıntılarıyla romanlarına yansıtmıştır. Bu özelliği, köy hayatı bağlamında dönemin gelenek ve göreneklerini bütünü ayrıntılarıyla romanlarında işleminde de açıkça görmektedir. Bu noktada Fakir Baykurt'un kaleme aldığı on dört romanının tamamına yansımış olan halk bilgisi unsurları bu makalede değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Fakir Baykurt, Halk Bilimi, Halk Bilgisi.

Folk Knowledge Aspects Fakir Baykurt Novels

Abstract

Elements of folklore included in the folk science, are values which have survived until today by people turning the knowledge they learn by experience for ages into traditions and transferring these traditions from one generation to other generation. The concept of folklore comprises various subjects such as the folk architecture, folk cuisine, folk medicine, folk economics, folk botany, folk mathematics, folk calendar, which has been transferred to today verbally and still maintain their persistence in society. We should state that in the transfer of folklore into today, in

* Bu makale Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde hazırlanan "Fakir Baykurt'un Romanlarında Halkbilimi Unsurları" adlı yayımlanmamış yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Arş.Gör., Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (altugortakci@gmail.com).

addition to verbal transmission of knowledge, applied transmission and transmission via written sources has an important role. At this point, in the transfer of cultural elements and public information products, some of the notable written resources of their period, the village novels which are prominent in Republic Period Turkish Literature have an important role. One of the authors of the Republican Period Fakir Baykurt, reflected the cultural aspects of village life, in which he was born and grew, with all the details in his novels. This feature can be seen in his novels as he renders the customs and traditions of village life in the mentioned period into detail. In this article, the elements of folklore, which were reflected in all of the fourteen novels belonging to Fakir Baykurt will be interpreted.

Keywords: Fakir Baykurt, Folk Science, Folklore.

I. GİRİŞ

Mehmet Kaplan, *Kültür ve Dil* kitabında yer alan “Türk Edebiyatı ve Türk Milletinin Kültürel Değerleri” başlıklı makalesinde, edebiyatı kültürün aynadaki yansımaya benzeterek kültür sahasında ne varsa onların hepsinin akislerini edebiyatta bulmanın mümkün olduğunu ifade eder. Yine aynı makalede Kaplan, Stendhal'in romanı cadde üzerinde gezdirilen bir aynaya benzettiğini ve çağdaş romancıların eserlerinde genellikle hayatı aksettirmeyi gaye edindiklerini belirtir (1988:11). Bu bağlamda Cumhuriyet Dönemi Türk romancılarından birçok ismin halk kültürünü ve yaşantısını romanlarında yansıtmaya gayreti içerisinde olduğu bilinmektedir. Bu romancılardan biri de Fakir Baykurt'tur.

Tahir Alangu ise, *Türkiye Folkloru El Kitabı* adlı eserinde şöyle bir ifade kullanır: “Çöküp dağılan her köylü evi, ölen her çalışma düzeni, unutulmuş her türkü, önlenemez ve ihya edilemez ölçüde halk hayatından bir parçayı ortadan silip yok etmektedir” (1983: 81). Bu önlenemez yok olma, Alangu'nun işaret ettiği yıllara göre belki bugün daha fazla kendini göstermektedir. Her yok olma, halk hayatından bir unsurun kopması demektir. Fakir Baykurt'un, romanlarına aksettirdiği kültürel değerleri tespit etmek, bu değerlerin muhafaza edilmesi olarak düşünülebilir.

Fakir Baykurt'un romanları, yaşadıklarıyla harmanlanmış, görüşleriyle yoğrulmuş, gözlem ve incelemelerinin bütünüdür. Fakir Baykurt kendi gözlem ve incelemeleri için şu ifadeleri aktarır: “Köy gezileri de yapıyordum. Halkın durumu özellikle köylerde kötüydü. Köyde yaşam çağ gerisiydi. Yoksulluk, gerilik büyüktü. Aydınlar üzerindeki baskı ağırdı. Ama yoksullar üzerindeki baskı daha ağırdı. Uslu uslu oturmak olmaz, insan buna karşı çıkmalıydı. Çılgık atmalı, haksız düzeni protesto etmeliydi. Yılmak olmazdı. Ne pahasına olursa olsun safımı seçmeli, kalemlimle savaşıma katılmalıydım” (Baykurt, 1998:108). Bu ifadeler Fakir Baykurt'un, içinde yaşadığı toplumu yapıtlarına yansıtabilen toplumcu-gerçekçi bir yazar olduğunu gösteriyor.

Fakir Baykurt'un köy enstitüsünde aldığı eğitimin, yazarlığı üzerinde büyük etkisi olmuştur. Mahmut Makal'in Fakir Baykurt için kaleme aldığı şu satırlar

da bunu desteklemektedir: “Fakir Baykurt, toplumu Kirizma eden köy enstitülerinde yetişmiş bir aydınımızdır. Anadolu halkının toplumsal hayatını, insan ilişkilerini yakından tanıyordu. Halkın içinden geliyordu. Yapıtlarında bu hayatı, bu ilişkileri dile getirdi. Anadolu, öteki enstitülü yazarların yapıtlarında olduğu gibi, Fakir Baykurt'un yapıtlarında da, acısıyla, sefasıyla, bağnazlığı ve ilkeliliğiyle canlanmış, dile gelmiş, olduğu gibi edebiyatımıza girmiş ve dünyaya tanıtılmıştır. Anadolu köy halkı, kendi diliyle, kendi sorunlarını, yaşamını, çektiklerini, yine kendi çocuklarının kalemleriyle gün ışığına çıkarmıştır. Yüzyıllardır üstüne çöken karanlığı da köy enstitülerinde yetişmiş bu öğretmen ve yazıncı çocukların çabalarıyla yırtmak istemiş” (2001: 74).

Köyde doğup yetişen ve eğitiminin bir bölümünü köy enstitüsünde devam ettiren Fakir Baykurt da yukarıda ifade edilen tarzda eserler vermiştir. Onun eserlerine yansıyan “köy gerçeği”, yoksul köylünün yaşamış olduğu toplumsal hayatın inceliklerini de içermektedir. Romanlarında görülen halk bilgisi unsurlarının çokluğu da bunun bir göstergesidir. Ayrıca Fakir Baykurt, kendi döneminin, içinde yaşamış olduğu toplumun her türlü kültürel özelliğini bütün doğallığıyla romanlarına aktaran bir yazardır. Onun romanları özellikle döneminin köy yaşantısını kendi iç dinamiğiyle aktarması bakımından da dikkate değerdir.

Bu makale de yazarın bütün romanları incelenmiş ve verilen örneklerin her romandan birkaç tane olmasına dikkat edilmiştir. Örneklerin çokluğu bir seçim yapma zorunluluğunu ortaya çıkartmıştır. Bu durumda ele alınan başlıkla ilgili olarak en dikkat çekici örnekler verilmeye çalışılmıştır. Örneklerin geçtiği romanlar örneklemelerin ardından kısaltma hâlinde verilmiş ve kısaltmaların açılımları makalenin sonuna eklenmiştir.

II. HALK BİLGİSİ

Fakir Baykurt'un romanlarında görülen halk bilgisi unsurlarına değinmeden önce halk, halk kültürü, halk bilgisi kavramlarına bakılmalıdır.

Alan Dundes'in tanımına göre halk “en az bir ortak faktörü paylaşan herhangi bir insan grubunu ifade eder. Bu grubu birbirine bağlayan faktörün -ortak meslek, dil veya din olabilir-ne olduğu önemli değildir. Bu faktörlerden daha önemli olan nokta ise herhangi bir sebebe bağlı olarak oluşan grubun kendine ait kabul ettiği bazı geleneklere sahip olmasıdır” (Ekici, 2007: 6). Halk kültürü ise Umay Günay'ın tanımına göre; “halk arasında mayalanmış, halkın kültür yapısını belirleyen yaşadığı toplumun dokusudur. Halk kültürü, toplumsal yaşamda uyum sağlayıcı birlikteliği, pekiştirici, dayanışmayı artırıcı özelliklerini sürdürerek bir işlev üstlenir. Halkın kendi kültürü ile yabancılaşmasını önler. Halk kültürü ürünlerinin halkın ortak duygu ve düşüncelerini dile getirmeleri bakımından Türk kültürünün korunmasında, yaşatılmasında önemli işlevleri vardır. Halk kültürü, her uygarlığın yaratıcısı olan insanların kimlik ve kişiliğinin temel belirleyicisidir” (Günay, 1999: 24).

Metin Ekici'nin yaptığı bütüncül tanıma göre ise; “halk, belli bir gelenek içinde oluşmuş yaratma sayesinde birbirine bağlanan, bir ürünü kendisine ait kabul eden bireylerden oluşan topluluktur. Bu topluluğun bütün üyeleri tarafından bilinen ve tanınan halk bilgisi ürününün ne olduğu ise, yine o ürünün kendi metnine, kendi yapısına ve oluştuğu çevre ve şartlara, yani bağlama bağlı olarak ortaya çıkan estetik ve sanat kaygısı olan maddî ve manevî olgularda aranır. Bir başka ifadeyle; metnin, yapısı ve dokusu, oluşturduğu şartlar ve çevre itibariyle kendine has sanat değeri olan bir yaratmaya sahip olduğunu iddia eden herhangi bir topluluk halk kavramı ile ifade edilir” (2007: 8). Tanımlarda görüldüğü üzere halk kültürü, yaşanan toplum dokusuyla uyumlu, küreselleşmeye karşı toplumun kendi kültürünü ayak tutan bir değer, estetik ve sanatsal bir kavramdır. Sanatsal olması bakımından edebiyatın içinde de kendine yer bulan halk kültürünün, tarihî seyir içerisinde edebî eserlere yansımaları kaçınılmazdır.

Halkbiliminin, çevreyi oluşturan canlı, cansız doğal nesnelere ilgili çeşitli düşünceler, deneyimler ve uygulamalar sonucu ortaya çıkan ve sürekli kullanılır duruma getirilmiş bilgileri inceleyen dalına “halkbilgisi” adı verilir (Türkiye kültür portalı, 2011). Fakir Baykurt'un romanlarının tamamına yansıyan halkbilgisine ait örnekler halk botanigi, halk ekonomisi, halk hekimligi, halk matematigi, halk meteorolojisi, halk takvimi ve zamanı, halk taşıtları başlıkları altında incelenecektir.

A. Halk Botanigi

Halkın bitki dünyasıyla ilgili bilgi ve uygulamalarını derleyip değerlendiren bilgi dalına, *halk botanigi* (halk bitki bilimi) adı verilir. Halkın bitkilerle verdiği adlar, bitkileri sınıflamada izlediği ölçütler, bitkilerden yararlanma yollarına dair bilgiler, inanışlar ve uygulamalar, halk botanigi araştırmaları içinde yer alır. Halk botanigi araştırmalarında, gerek evlerde ve gerekse kırlarda yetişen çiçekler, meyveler ve sebzeler kısaca bütün bitkiler, araştırma kapsamındadır (Kültürel Bellek, 2011). Fakir Baykurt, romanlarında botanik biliminin unsurlarına da zaman zaman yer vermiş ve aynı zamanda bu bitki çeşitliliğini hem halkın verdiği isimlerle hem de botanik bilimindeki isimleriyle göstermiştir:

- *Sen asıl elmaları kokla! Dedi Eğitimci. “Bunlar yalnız Duranâ'da bulunur. Üretmek isteyen fidanı, aşısını vermiyor. Isırınca damağına bir serinlik çöker. **Karanfil mi desem, Kekik mi desem,** anlatılmaz bir kokusu vardır. Bunların aşısını ta Senir yanından getirdi. (OK./s.31)*
- *Uzun Saylar, yirmi yıl önce gür ormandı! Gür orman ki, gir içine av avla! Yolunu şaşır, dört saat dön! Öyle orman! **Akmalı, reçineli sarıçamlar! Diken ardıçları! Uzun boylu karaçamlar! Dişbudak ağaçları! Dağ kavakları! Gene diken ağaçları! Karağanlar, meşeler!** Bir hoş yerlerdi... (OK./s. 40)*
- *Bir düzlüğün üstünde topluca bir köy. Damalı'dan yanda, küçük bir çayır uzanıyor. Çayırın kıyısında kofalıklar... Kofalıktan sular çıkıyor. Sular, ufacak*

- bir çay olup yürüyor. Çay boyunca bir türlü gelişmemiş söğütler, kavaklar sıralanıyor. (OK./s.173)
- İşte ot, işte yonca, işte çayır! **Marsıma, filfili, kuşdili, yavraz, işte kadındüğmesi!** (ID./s.21)
- Bir bayırın eteğindedir. **Çam**, hemen üstündedir. Yukarı doğru yürürken önce biraz tarla gelir. Sonra **çalılar, dikenli ardıçlar başlar. Çalıların, ardıçların arasında sarıçamlar yer alır. Kesile kesile seyrelmiştir çamlar. Ama başka köylerin bu kadar da yoktur.** (T./s.30)
- Kızlar bahçelerde çiçek çapıyor. Sakslarda **ak karanfil, hatmi, sardunya, begonyalar**, cam önlerini doldurmuş. (ID./s.194)
- **Hanımeli, şakayık, fıındıkgülü, yasemin, Kâbe süpürgesi, peygamberçiçeği, katmer güllerinin kokusu** havayı doldurur. (KG./s.35)
- Baharın küçük, yoksul otları yürüdü. **Minnaminna, kuş lokması** yapraklarıyla güne çıktılar. (KG./s.193)
- Gökçedere'ye sapmadan Termal üstüne vurdu. Sağı ağaç, solu ağaç bir dereye daldı. **Kestane, meşe, gürgen, ihlamur**, pek çok türden ağaç, göğe göğe yükseliyordu. Yolları tek tek asfaltlanmışlar: Darını, genişini, düzünü... (KG./s.273)
- Tağları koncaşken solmuş **gelingüvey otları, kuşekmekleri, çobançantaları, koyungözleri** taktakır kurumuş. (KAP./s.7)
- Evinin yanları, arkası, daha **sarıçiçekten kurumuş sığanotlarıyla** kaplıydı. **Sığanotunu mal yemez.** Bittiği yerde toza toprağa karışana kadar durur. Davara koyuna kurt atarsa ona ilaç olur. **Sığanotları sarıçiçekli**, güzel kokulu olur. Rüzgâr gelir döküntüleri götürür. (KAP./s.15)
- **Erolanlar mı dersin, ak kadınparmakları mı, kara kadınparmakları mı, ne cins istersen! Kuşüzümleri, bulutüzümleri, çavuşüzümleri, karagevrekler...** (KAP./s.44)
- Ekinler tek tük kalıyor ekilmiş tarlada. "**Bacaksız sirken**" bile alıp yürüdü fırsat bu fırsat. **Küçük gelincikler, arapbıklası, karafıg, tarla sarmaşığı, yabanyoncasi, kuşyemi, tavşanmemesi, hezaran, aykıldızlar** bile bile tek tük kalıyor. Bu ot hepsini bastırıyor. (KG./s.367)
- **Gelingüvey otları aynı, kuşekmekleri, çobançantaları, koyungözleri aynı! Sığanotları aynı!** Otların adı aynı... (KAP./s.46)
- Kırmızı İlgin testisine Başpınar suyu doldurmuş, koltuğunun altına bir sürü **çiçekli ot, yarpuz, sütlük, burma, dağyoncası, çobançırası, iledin dalı, şu bu almış.** (Y./s.25)
- Yandan bakınca bir ormana benziyor **aşılı ahlâtlar. Arada ardıçlar, yabanerikleri** göze çarpıyor. (Y./s.127)
- Köyümüzün tarlaları... Kıraçlar... Kır tepeler... Büklerimiz ta Çayırılı'nın oraya kadar uzanıyor. **Yabaniğdeleri, ılınlar, yarpuzlar, ufak topak ahlâtlar, kırmızı sarı yemişli alıçlar, böğürtlen, yemişen, karmuklar, topal söğütler; yarı yeri sazlık, yarı yeri hasır otlarıyla, kamışlarla** kaplı özler... Arada çayırılıklar... Güzelim çayırılıklar... (KEK./s.4)

Romanlarda görülen bu bitki çeşitliliği, anlatılan yörelerin zengin tabiatının bir göstergesidir. Diğer taraftan, örneklerdeki çeşitliliğe bakıldığında Fakir Baykurt'un zengin tabiatıyla köy hayatına ne kadar hâkim olduğu görülmektedir. Bu hâkimiyetin altında hem kendisinin bir “köy çocuğu” olması hem de “köy enstitüsü”nde eğitim görmesi yatmaktadır. Nitekim köy enstitüsü hayatın içinde bir eğitim kurumuydu ve öğrencilerine bu niteliğini toprak işleriyle de öğretmekteydi. Çeşitliliğin sergilendiği, **Marsıma, yavraz, filfili, kuşdili, Minnaminna, kuş lokması, şakayık, fındıkgülü, kuşekmekleri, çobançantaları, koyungözleri** gibi örneklemelere bakarak belki birçoğu sadece anlatılan yöreye özgü olan bu bitkilerin ve bitki isimlerinin romanlara yansması, onların halk hafızasından silinmesinin önüne geçmesi bakımından dikkate değerdir.

B. Halk Ekonomisi

Halkın geçimini sağlamak için giriştiği çabaların tümü *halk ekonomisini* oluşturur. Halk ekonomisi halk mimarisinden inançlara kadar tüm yaşamı etkisi altına alır, çünkü kültürel yapının doğrudan belirleyicisidir (Artun, 2009: 222). Halk ekonomisinin en temel aracı paradır. Paranın şekli, hacmi, ham maddesi değiştiği gibi değeri de zamanla artarak veya azalarak değişmiştir. Romanlarda, anlatılan dönemde kullanılan paralar, paraların değerleri ile ilgili örnekler bu başlık altında toplanmıştır. Ayrıca, halkın yapmış olduğu küçük çaptaki alışverişler de bu başlıkta verilmiştir:

- *Ben sana bir hacete geldim. Üç yüz lira lazım; bunu senden bekliyorum. Bir gün paraca olmasa bile bir işine koşarım.* (OK./s.53)
- **“Ben de kaşık, kepçe oyarak oyalanıyorum şurda...” Ahlat ağaçlarını kesmiş, tasarlamış, bazılarını da oymuş, hazırlamıştı. Ova köylerine sevk ediyorum! Fasulyeye değişiyorum. Bazılarını parayla veriyorum.** (OK./s. 74)
- *Asiye'nin saçını tarayın! Söküğünü dikin! İki buçuk lira para verin eline; yarın okula gitsin!* (OK./s.82)
- *Ben bilirim onları! Yüz bannot fazla verdim mi, bağlarım onu iyice!* (OK./s.84)
- *Tamam! El altından yüz lira da onların tuttuğuna kıştırdım mı, isterse davayı Londra'ya kaldırsınlar!* (OK./s.84)
- **Dört gümüş lirayı tabakaya koydum da atıverdim önüne.** (OK./s.85)
- *Kurul kararının suretini çıkartarak doksan kuruşluk pulla onaylatıp mahkemeye dayadım mı, onun arzuhali şırp düşer!* (OK./s.89)
- **Yirmi beş kuruş verirken, almam! Bak bu sefer peşkir getirdim, ona göre ...** (OK./s.95)
- **Kandığın kadar bahşiş sana! Yeleğinin cebinden bir kese çıkardı, iki yirmi beşlik uzattı.** (OK./s. 99)

- **Paralar kuruş kuruş, lira lira değil, oluk oluk akıyor!** (OK./s.156)
- **Bugün, beş bannot giriş parası verdim... İki buçuk bannot da aylık... Yedi buçuk!** (OK./s. 182)
- **Ama bağlarda, bahçelerde, meyve, bostan tütüyor! Meyveyi, bostanı eşeklere yükleyip çevre köylere götürüyor, tahıla değişiyorlar.** (OK./s. 256)
- **Tanığın iyisi yirmi bannot.** (T./s. 14)
- **Keremce köyün sığırlarını alıp kıra gidiyor. Tarlası toprağı yok. Karısı kızı evde yün örüyor. Başlık, eldiven, atkı, çorap... Musdu bunları götürüp satıyor, parasını getiriyor. Kâr almıyor.** (T./s.144)
- **Kağıt para, nikel para, bahşişlerini bırakıp, aşağıdan mı olur, yukarıdan mı, bir odaya, içki sofralarından birinin başına oturuyor konuklar.** (T./s.326)
- **Tilki deliği o zamanın parasıyla bin kuruş!** (ID./s.67)
- **Bir gün Alime'ye orağa gittik; günlüğümüz sekiz metelik.** (ID./s.155)
- **Satacak pek bir şey yoktu; ucuzuna buğday satar, parasını götürürdük. Biraz fasulye nohut katardık heybelere.** (ID./s.275)
- **Hem sattığın maldan kâr edeceksin, hem topladığın arpa buğdaydan üç beş kuruş çıkaracaksın. Güz verisiyesi tutturacaksın. Bugün dört okkaya geçen maldan, güze olur beş okka isteyeceksin.** (YÖ./s. 246)

Görüldüğü üzere verilen örnekler genellikle paraların değerleri ve o dönem için kullanılan paraların (kuruş, metelik, bannot, lira, gümüş lira, pul gibi.) isimleri şeklindedir. Sadece iki örnekte para yerine en kadim ticari hareket olarak “takas” diğer bir ifadeyle “değiş-tokuş” görülmektedir. Bu örnekler şunlardır: “**Ova köyelerine sevk ediyorum! Fasulyeye değişiyorum. Bazılarını parayla veriyorum**”ve “**Meyveyi, bostanı eşeklere yükleyip çevre köylere götürüyor, tahıla değişiyorlar**”. Bu örneklerde görüldüğü gibi verilen hizmetin karşılığı, aynı pahaya ya da değere sahip başka bir metadır. Köylünün geçimini topraktan sağlaması ve paraya ancak diğer ihtiyaçlarını karşılamada gereksinim duyması, köylünün para ile ilişkisini sınırlandırmaktadır.

C. Halk Hekimliği

Pertev Naili Boratav'ın ifadesiyle *halk hekimliği*; halkın, imkânları olmadığı ya da başka sebeplerle doktora gidemeyince veya gitmek istemeyince, hastalıklarını tanılama ve sağaltma amacı ile başvurduğu yöntem ve işlemlerin tümüdür (Boratav, 1999: 122). Boratav'ın da belirttiği gibi halk hekimliği, imkânların sınırlı olması ya da ümitlerin tükenmesi durumunda başvurulan bir yöntemdir. Modern tıbbın; “Bizim yapacağımız bir şey kalmadı.” demesiyle tükenen ümitler, halk hekimliği ile birlikte yeniden canlanır (Alptekin, 2011: 90). Fakir Baykurt'un romanlarında

BorataV'in bu tarifine uygun yani imkânların bittiği noktada ya da hiç olmadığı yerlerde halk hekimliği ile ilgili uygulamalara rastlanılmaktadır:

- **En bilgili kırkçılar sardı.** Üç gün geçmeden açtılar. Bir kırık sarılır da açılır mı? Açtılar ki, bacak mor bir torba olmuş! (OK./s. 35)
- İhtiyar, ocağın başında bir şey dövüyor. Herhalde **yakı** vuracaklar. Odayı **anason** kokusu bürümüş. (OK./s.142)
- Yüzündeki sıyrıklar kabuk bağlamış. Omzunda, kolunda bacaklarında da ne kadar morluk varsa, koyulaştı. Başının yarası da öyle sarılı. **Kılcı Karısı'nın yapıp geldiği melhemi sürüp kapattılar.** Şimdi elini kolunu oynatabiliyor. (OK./s.149)
- Ne yapayım'ı var mı? Sar sarmala!" "Ardında ecza debboyu mu var? Neyle sarayım?" Biri, "**Tütün bas hiç olmazsa!**" dedi. Başka biri, "Çöydür, çöydür!" diye alay etti. "Essah ulan!" dedi İtten Korkan Hüseyin. "Başka zaman yarayı eczayla mı sarıyordun? **Kalk, çöydür!**" Çocuklar gidiyor. Abdulla arkalarından bakındı. "Hiç de çöydüresin yok!" dedi. Kara Mehmet ordaydı. "Benim var gibi!" dedi. "Ama bir deneyim, bakalım çıkacak mı?" İtten Korkan Hüseyin, "Çağır çocuğu yahu!" dedi. Abdulla'ya. Baktı Abdulla aldırış etmiyor, kendisi çağırdı: "Ulan Osmaaaaaaan! Osmaaaaaaan!" Hüseyin çocuklara elini salladı. "Osman'ı getirin, Osman'ı!" Osman dönüp baktı. Abdulla bağırdı: "Buraya gel, burayaaa!" Arkadaşlarının kolunda, gene ağlayarak, gene gözlerinden dolu gibi dökerek geldi, babasının önünde durdu. **Kara Mehmet, çocuğu kolundan tutup "oda" ahırının kapısına götürdü.** "Vér elini bakayım!" dedi. Osman, yaralı elini verdi. "**Bakma bu yana, başını öte çevir!**" Çevirdi. Mehmet, bacaklarını ayırıp "**Bismillah**" çekti. Yarasına sidik değer değmez Osman'ın çığlığı göğü buldu. "**Yaktı, yaktı anacığınım!**" (OK./s. 277)
- Vuruyor Hanife kendini yerden yere. **Soğuk suda bez ıslayıp koydum altına. Patatesi yassı yassı kesip sardım.** Hiç bana mısın demiyor. Gece gündüz çırpınıyor, kendini yerden yere vuruyor. (EK./s. 108)
- Midemde bir ekşime var; **biraz İngiliz tuzu getir!** (T./s.119)
- **Şimdi bir bozçay kaynatır. Bir dolu kaşık bal kor, içirir. Balın içine karanfil, zencefil, biraz da kekik koyup karar ayrıca. Bal karması yedirir.** Yatırır öğleye kadar; bir şeyciği kalmaz. (Y./s. 97)
- O sırada **bal karması hazırlamaya başladı ninesi. Karanfili, zencefili, karabiberi dövdü taşa. Kattı balın içine, karıştırdı. Biraz da kekik kurusu attı. Kaşık oynamıyor. Karıştırdıkça özleşti. Lokma lokma koparıp saydı; epey var.** (Y./s. 99)
- Her yere yayılmış hastalığı gülümün diye geçirdi içinden. Sonra, "Geç! Geç bakalım Kısmet komşu!" dedi Kamer Ana. "**Bir kaşık naneyağı içirdim. Bir kalıp sabun sardım; yatıyor.** (Y./s. 132)

- *Kamer Ana ateşi canlandırmış ocakta. Şevket koşup geldi o sırada. Yassı, geniş bir tuğla bulmuş. Hemen attılar közlerin üzerine. “Kızsın da saralım yavrumun karnına” dedi Kamer Ana. (Y./s. 135)*
- *Karnına tarhana yakısı vurduk. Geceleyin kuleden Fatmaca inip gelmiş. ‘İyi gelir’ dedi. (Y./s. 166)*

Deneme yanılma yöntemiyle uzun zaman tecrübe edilerek ulaşılan bu bilgilerin ve onların ışığında yapılmaya çalışılan tedavi yöntemlerinin Fakir Baykurt'un romanlarındaki karşılığı daha çok çaresizliktir. Örneğin, *Yayla* romanından yapılan alıntılarda Gülcan'ın hastalığı, doktor müdahalesiyle tedavi edilebilecekken imkânsızlıklardan dolayı (yaylada doktorun bulunmaması, şehir merkezine ulaşımın yeterince kolay olmaması) onun ölümüne neden olmuştur. Bu kurgu, romanın yazıldığı 1977 yılında Türkiye'nin köy gerçeğinin bir yansıması olarak da algılanabilir.

Ç. Halk Matematiği

Halkın günlük işlerinde, alışverişinde, her türlü değiştirme işleminde vb. hesaplama gerektiren durumlarda kendi kendine geliştirdiği ölçü birimlerini kullanmasına *halk matematiği* denir (Artun, 2009: 221). Halk matematiği tanımına uygun olarak romanlarda halkın günlük yaşamına yansıyan, ağırlık, uzunluk, metrekare gibi ölçü birimleri bu başlık altında verilmiştir:

- ... ben de İnar'dan getirip babamın **bahçesine beş on göz vurdum**; ama ne de olsa Duranâ'nunkiler başka...” (OK./s. 31)
- Daha içerden, daha içerden! Dedi Muhtar. Esas yeri **yarım dönümdür**. (OK./s.60)
- Ulan düşünsene, **ben yüz okkayım kara okkayla!** (T./s.35)
- Uluguş, “Ben dayanırım! **Ben dokuz okka tuzu yerim! Dokuz ay su içmem üstüne!** Dayanırım!” dedi. (T./s.342)
- Öşür yazardı serseri. **Bir mut buğdaydan iki kile alacak**. Yirmiyi iki demekti. (ID./s.65)
- Adını unuttuğum bir köye vardık, **salma salıp elli okka bulgur topladık**. Karınlarımız daralmış. (ID./s.67)
- Bu iş için ambardan **iki kile arpa aşurdum mı**, tamam! (ID./s. 80)
- Ahmetgil **iki üç dönüm kadar uzaklaştıktan sonra durup bir ıslık çaldı** Cemal.(ID./s.90)
- **Doksan kilo noksan** diye para cezası yazdılar. (ID./s.117)
- **Otuzar okka kovan salması yaptılar. Otuzar okka!** İçleri yumurta dolu! Ya kendin toplayıp yaptıracaksın ya toplatacaksın. (ID./s.156)

- ... Kahveci Nuri'ye **beş kile buğday sat**sa, bir daha Burdur'a gitse! (ID./s.228)
- Kendi elimizle doladık bu sapı siliği başımıza. **Üç şinik ilaçlı buğdayı** kapıp gelemedi köye. (KG./s.17)
- **Bir şepitlik daha hamur** çıkardı teknedi. (KG./s.68)
- **Yüz dirhem, iki yüz dirhem...** Başkan'ım. (KG./s.75)
- ... **bir şinik buğdayım** varsa... (KG./s.87)
- Şimdi 17 1/4'lük makkabı salıyorum. Ondan sonra 12'liği salacağım. Bunlar ne, biliyor musun? **12'lik demek, 12 inç. İnç bir ölçü. İngiliz icadı.** (KG./s.218)
- **Üç şinik buğday** satamadık. (KG./s.341)
- **Birer çilkim üzüm** verin çocuklara! **İki okkasını** dağıtsanız ne olur? Üzüm verin... (KAP./s.33)
- Çatal Osman, '**Pazarlığı salım hesabı mı yapalım, küfe hesabı mı?**' Deye sordu. **Yoğsam teraziyle okka hesabı mı?** (KAP./s.35)
- **Okkası okka buğdaya!** Okkası okka buğdaya! (KAP./s.42)
- Satıcının elinde **ağaçtan bir terazi var. Kefeleri, tutağı ağaçtan. Dirhemleri taştan. Sadece teraziye eline aldı,** bağırtıyor... (KAP./s.42)
- Gelip köyün içinde **okkası okka buğdaya üzüm** satmasınlar! (KAP./s.97)
- Bence alın **ellişer yüzer dönüm. Yani resmi dönümle** demek istiyorum. (KG./s.400)
- Pekey madem, **tartın kuzuyu. Kaç okka gelirse, ona göre geçer fiyattan parasını verin!** (KAP./s.277)

Örneklerde, bazı yörelerde hâlâ kullanılan ölçü birimlerinin yanında, halkın kullandığı tam bir ölçü birimi olmaktan uzak, daha çok çeşitli kap türü malzemelerin ve objelerin de ölçü birimi olarak kullanıldığı ve ölçü için kullanılan bu materyallerin hangi malzemelerden yapıldığı da yer almaktadır. Halk matematiği olarak bu örnekler arasında halkın kullandığı “dönüm”, “göz” gibi toprak ölçü birimlerine rastlanmaktadır. Romanlarda görülen bu ölçü ve ağırlık birimi ifadeleri sözlü kültürün yaşadığı bir bağlamın ürünü olması bakımından dikkat çekicidir. Çünkü toplumda kabul edilmiş “ölçü birimleri” olduğu hâlde halkın kendi geliştirdiği bu birimleri kullanması geleneksel olanın yaşadığının göstergesidir. Bunun romanlarda kendine yer bulması da Fakir Baykurt'un yazılı kültür ortamının bir aktarıcısı olarak halkın geleneksel değerlerine ne derecede önem verdiğini göstermektedir.

D. Halk Meteorolojisi

Atmosferde meydana gelen ve gelebilecek olan yağış, sıcaklık, rüzgâr ve buharlaşma gibi pek çok tabii hareketliliği ve bunlarla ilgili gelişim ve değişimi konu edinen bir bilim dalına meteoroloji denir. Meteoroloji ile ilgili halk tarafından

geliştirilen ve doğa olayları karşısında yaşadığı tecrübelerle bağlı olarak oluşturduğu birtakım bilgiler *Halk Meteoroloji*'sini meydana getirir. Halk meteorolojisine bağlı olarak Fakir Baykurt'un romanlarında karşılaşılan örnekler şunlardır:

- Yollardaki **kırağı** kalkmış. Yerler ısınıyor. Gün iyi... (OK./s.55)
- Yarın **zemheriler çıv edince** yakacağımız olsun. (KG./s.83)
- Kasım gitti; **zemheriler geliyor**. (KG./s.183)
- **Hamsinler vuruyor, ayazlar kavuruyordu**. Donmuş tarlalar, yollar, sokaklar çatırdıyor. (KG./s.190)
- Görmedin mi, **kavak gene pamuklanmış; kış azgın olacak**. (KG./s.529)
- Yaz olduğu hâlde **ayaz çıktı**. (AS./s. 203)
- **Koca Dumlu'nun başı karardı mı yağmur geliyor. Eşeler Dağı'nın başı karardı mı fırtına geliyor**. (KR./s.6)
- **Yıldızlar sönükleşti. Ayaz arttı**. (Y./s. 45)
- Serinlik artmış iyice. **Belki kırağı gibi bir şey yağıyor**. Yaş yaştı yerler. Çok iyi oldu çünkü yağmur. Sabah yıldızı ikindin yerine gelip çakılmış. (Y./s. 95)
- Birer yanı alıyor havadaki bulutların. Biçe biçe esiyor Dervent Boğazı'ndan bir **ince ayaz**. Tıpkı geçen yılki, ondan önceki gibi güz geliyor. (KAD./s.143)

Halk meteorolojisi, geçim kaynağı çiftçilik olan bir halk için en az halk takvimi, halk taşıtları kadar önemlidir. Yağışın her biçimi toprağın verimini etkilemektedir. Bu nedenle halk, teknik yetersizlikler içerisinde olsa da belirli hava olaylarına karşı edindiği tecrübe ile hava tahmini yapabilmektedir. Fakir Baykurt'un romanlarında tespit edilen halk meteorolojine ait örnekler, halkın bu doğa olaylarına vermiş olduğu isimlerle ifade edilmiştir.

E. Halk Takvimi ve Zamanı

Halk takvimi; Herhangi bir yöre insanının temelde kültürel miras olarak edindiği, uzun süreli deneyimlere dayanan zaman-hayat ikilisinin bir dizgesi olarak tanımlanmaktadır (Erginer, 1984:22). Halk takvimi yerel özellikleri, takvimlerdeki gün veya dönemler ise ülke genelinde kabul edilen fakat yerele göre farklılaşan durumları ifade etmektedir. Herhangi bir sahada halk takviminin şekillenmesinde en önemli etkenlerden biri de iklim koşullarıdır (Erginer, 1984:23). Tanımda aktarıldığı gibi yaygınlık kazanmış birtakım alışkanlıkların ve uygulamaların zamana, mevsimlere göre şekillenmesi ve de bu zaman dilimlerinde belirli davranışlardan kaçınılması veya bu davranışların yapılması *halk takvimi* denilen bir unsur ortaya çıkarmıştır. Fakir Baykurt'un romanlarına yansımış olan halk takvimine dair örnekler şunlardır:

- Tam böyle bir **kuru kıştı. Ayaz var; kar yoktu!**(OK./s.42)
- Fayızmayız konuşmadık Duranâ. İstemez! Üç yüz alır, üç yüz getirirsiniz **güze isterim.** (OK./s.54)
- Eğitmengil'de **yattığında ilk horozlar ötüyordu.**(OK./s.69)
- **Sabahın ilk vakitleriydi.** Haber, köyün içinde çalkalandı. (OK./s.77)
- **Yaz gününe rastlanır, işten avare eder sizi! Arpa uçar! Çavdar taneyi döker!** Bırakıp yollara düzülme olmaz...(OK./s.77)
- Arkadaşlar şimdi dinleyin; **Mart Dokuzu der demez,** kazma kürek, iş başı yapıyoruz! (OK./s.80)
- Ne konuşması var mı baba? **Sen bizim tarafa ayak basmayalı kaç koçkatımı, gündönümü geçti;** düşünsene! Ne kabarıyorsun öyle?(OK./s.85)
- Osman Hafız, **"Tarihe geçecek bir gün: Hamsin On dokuz!"** dedi. (OK./s.134)
- **Güneş üç adam boyu yükselmiş.** Saat: 8.30 (OK./s. 183)
- **Bahar söktü geldi gene. Yaz basıyor. Sıcaklar yakar oldu. Ekinler sarardı, bir uçtan gevriyor. Arpalar eriştı.** Peşine düşüp biçmek gerek. Karataşlı köylülerin içine orağın tasası çöktü. Canları ceviz kabuğuna girip girip çıkıyor. (ID./s.6)
- **Gün kuşluğa gelirken kalktı.** Giyiniş kuşandı. İndi aşağıya. (T./s.93)
- Bunların hepiciğini düğün gününden bulacağız dedi Cemal. **Bir takvim çıkardı ceketinin cebinden. "Perşembeden başlatıp Pazar günü sona erdirmektir en iyisi!** Önümüzde Cumhuriyet Bayramı var. Ondan önce, ondan sonra yada tam onun üstüne olmalı bence. Daha on gündün fazla zaman var. Geciktirip durmanın gereği yok!" dedi yeniden. Takvimi soktu cebine.
Sordu İt Omar: "Dediğin günlerde fırtına gösteriyor mu?"
Fırtına gösteren takvimlerden değil bu! **Hem ne fırtınası? Zemheri değil, hamsin değil!Güzün başındayız daha!"** dedi Cemal. (T./s.104)
- Askeriyede, **gün anasının koynuna kavuşurken** 'içtim'a yaparlar. (YÖ./s. 40)
- **Hıdırellez geçti. Gündönümüne varıyoruz. Haşhaşı çizmeğe gittim tek başıma.** (YÖ./s.110)
- İrazca, **yarı gecede uyandı.** Zaten, geceleri dolduran silmece bir uykusu yok artık! Tilki uykusu bile değil uykuları! Uykuyla uyanıklık arası! Canının geçiverdiği bir hal. Hele aklına böyle "vakitli" kalkmayı koyup yatarsa, uykusu temelli bölük pörçük oluyor. **Kalkıp iki de bir yıldızlara bakıyor, horozları dinliyor. Zamanı belli edecek başka olanağı yok.** (ID./s.114)
- İlçeye geldikleri zaman, **gün üç adam boyu yükselmişti.** (ID./s.120)
- Yarın, **sabahın seherinde,** sen atlı, ben yayan, yola düşelim diyorsun! (ID./s.141)
- **Gün iniyor. İnip anasının koynuna kavuşuyor.** Yağmur bulutları uçup gitmiş. Koca Dumlu'nun başına akşamın alları serpilmiş. Belki bundan, bulutların dağıldığını kimsenin gördüğü yok. (ID./s.178)

- **İlkyaz geldiğinde** Karataş'ın kurlarında, büğelek böceği ineği danayı nasıl sokup ısırsa, İrazca da öyle ısıyor; ... (ID./s.199)
- **Az ötede bir kuru çay var. Daha gündönümü gelmeden uçup gidiyor suyu.** (KG./s.25)
- **Güz olunca gelecek.** Gitsin, tarhanasını, bulgurunu hazır edip gelsindi. (KG./s.131)
- **Gün eğildi. Meram'ın ötesindeki Takkeli Dağ'ın ardına çekildi çekilecek.** (KG./s.177)
- **Hamsin vuruyor; soğuk kavuruyor.** (KG./s.185)
- **Bekçi. Kuşluk vaktinden ikindine kadar dikilip seyretti.** (KG./s.212)
- **Gün kuşluğa çıktı.** Yapışmıyor toprak; ama saban ağır. (KG./s.221)
- **Gün "indim iniyorum"a geldi.** (KG./s.234)
- **İyice ikindi oluyor, gün sallanıyordu.** (KG./s.259)
- **Vakit kaba kuşluktu.** (KG./s.260)
- **Bahar gelip geçiyor; yaz çöküyor iyice.** (KG./s.324)
- **Gün kuşluk yerine çıkmadan dönüp geldi.** (KG./s.336)
- **Az sonra tan atar, gâvur, Müslüman seçilecek olur sokaklar. Kırmızı şafak söker gelir.** Kurt, kuş uyanır. Ak saçılar çıkar yataklarından. (KG./s.340)
- **Sıcak bastırıyor. Öğlenin dik saati.** (KAP./s.24)
- **Bahar patladı.** Amanın ne güzel, bahar patladı! (KAP./s.126)
- **Ter, kaşından iniyor. Sıcağın iyice harlandığı saat tam.** (KAP./s.170)
- **Yolunu yarılamış, aşağıya devrilmiş güneş şimdi daha çok yakıyor.** (KAP./s.171)
- **Eski hesapla "Mart Dokuzu" gelince Kır Abbas ev ev dolaşp herkesi bağlara çağırdu.** (KAP./s.244)
- **Gün gittim gidiyorum derken...** (Y./s. 23)
- **Ay gökteki yolun yarısını aldı.** (Y./s. 223)

Zamanın ölçümü, özellikle geçim kaynağı çiftçilik olan bir halk için çok önemlidir. Çünkü toprağın ekilmeden önce havalandırılması (sürülmesi), doğru tohumun doğru mevsimde toprağa atılması, ürünün verimli bir şekilde geri alınması açısından mevsimin bilinmesi gereklidir. Eğer tohum zamanından önce veya sonra atılırsa yeterli derecede ürün elde edilemeyecektir. Bu da geçim kaynağı tarıma bağlı olan bir halk için son derece zor bir durumdur. Bunun yanında, gün içindeki zamanın bilinmesi için bir takım kalıp ifadeler olduğunu, *gün anasının koynuna girdiğinde, ilk horozlar öttüğünde* gibi örneklerde görebiliyoruz. Zamanın tayini için saatin yaygınlaşması belli ki romanların anlatıldığı dönem için henüz mümkün değildi ya da saat, zamanın öğrenilmesi için elzem bir araç değil sadece lüks bir aksesuar durumundaydı. Bu nedenle de halk, zamanının tayini için kendine göre kalıp davranışlar geliştirmiştir.

F. Halk Taşıtları

Bugünün aksine araba ve diğer motorlu araçların yaygın olmadığı dönemlerde halkın kullanmış olduğu araçlar bu başlık altında değerlendirilebilir. Bu araçlar at, eşek, deve gibi sırtında kişi taşıyabilen hayvanlar yanında, kağnı arabası, eşek arabası gibi yine hayvanlardan yararlanan fakat bir eklentiyle yolculuğun veya taşımacılığın rahatlatılmasına yönelik araçlardır. Bu tür taşıma araçlarına Fakir Baykurt'un romanlarında da rastlanmaktadır:

- *Eşeğe binemiyordu. Binip üstünde duramıyordu! Semeri bacağıyla sıkması gerek; sıkamıyordu.* (OK./s. 36)
- *Senin evin önü burdan beter ulan! Kum yanı başında; getirip iki kağnı dökemiyorsun!*(OK./s.55)
- *Haaa... Çıktım karakoldan. Ata bindim, sürdüm. Vardım Yeşilova'ya! Kıratı bağladım Ferhat'ın hana!*(OK./s.154)
- *İki öküz çekip götürüyor.* (ID./s.12)
- *Aşağıda, Leylek Sereni'nin ordan, atların zili şingirdayarak, şak şak, kamçı sesleriyle bir araba görünürdü. Adamlar baktılar...* (OK./s. 215)
- *Araba varıp kapıda durmuştu. Arabacı atlara torba takıyor.* (OK./s. 221)
- *Sazını almış, eşeğine binmiş, geldi.* (E. K/s. 38)
- *Kağnıyla döne döne, yorulup ırılıp kaldılar.* (OK./s. 268)
- *Muhtar Kadir, atını verdi. Binip gitti.* (OK./s.268)
- *Dışarda, yoldan, dolu saman kağnıları geçiyor. Yağlanmamış tekerlerin gıcirtısı göklere çıkıyor.* (OK./s. 269)
- *Bunu yaparken Anadolu'nun en eski taşıtı olan ve her yerde yeterince bulunabilen eşeklerden yaralanmıştır.* (EK./s.81)
- *... beğendiği kızı ata bindirip götürmüş.* (T./s.1)
- *Atını köy içine sürdü.* (T./s. 5)
- *Yükleri bir kağnıyı ya doldurur ya doldurmaz.* (T./s.30)
- *Ağır ağır sürdü atını Musdu. Kara Ahmet Kuyusu'nu geçtikten sonra, "Diii!" dedi. Özen giyebasdı. Dört nala kaldırdı atı. Ama gövdesi dayanmadı.* (T./s.43)
- *Atını çekti. Atladı üstüne. Sürdü Gökçimen'e yukarı.* (T./s.93)
- *Gökçimenliler kağnılarını harımlara çekmişler. Havuç, patates kazıyorlar.* (T./s.111)
- *Köyün aşağı başından bir eşekli göründü. Dürte dürte, ivedi geliyor.* (T./s.184)
- *Kağnısını koşup gübre çekmeye gidiyor kimi.* (T./s.219)
- *Yahu kabak Ağa, eşeklerimiz var; sen ata bin, önden ağır ağır sür! Biz arkadan hızlı hızlı sürelim! Kamyon kadar olmasa da, ondan on dakika sonra yetişiriz.* (T./s.223)

- **Bir çelik öküzle bir ince inek koşulu kağını**, gıcırtilı sesler çıkararak, *Sazlıyer'deki harıma doğru, ağır aksak ilerliyor.* (YÖ./s.11)
- **Karı koca kağınıya binip köy içinden geçmek ayıp sayılırdı.** Ta ninelerden, dedelerden böyle geliyordu. (YÖ./s. 43)
- Bayram'la **Haçça kağınıyı koştular.** Urganı dirgeni, nacağı tahrayı götürüp **kağınıya koydular.** Bu kez karı koca binip sürdüler. (YÖ./s. 62)
- Muhtar'ın karısı, içine azık, nüfus kütüğü ve öteberi koyduğu türlü heybeyi aşığıya indirip, **atın terkisine attı.** "Vakitli dön madem!.." dedi. (ID./s. 83)
- Ertesi gün Bayram, sabahleyin erkenden **kağınıyı koştı.** Yanına Haçça'yı alarak bir sefer yaptı. Sonra eşeğe **binip karakola sürdü.** Toman da peşi sıra yürüyor. (ID./s.160)
- Şükri, **"Bizim kağınıyı koştuk, sizinkini de koşalım teyze!"** dedi. "Isıcaklar bastırmadan, iki üç sefer varıp gelelim hemen. Bizinkini de Cemile yedip geliyor şimdi!" (ID./s.205)
- Sağlıkçı Şakir Efendi, cuma namazından sonra, **atına atlayıp Muhtar'ın evden ayrıldı.** Köy içinden sürdü. Gösterişsiz bir attı. **Havı dökülmüş, rengi uçmuş bir halı heybe sarkıyor attan. İçi ilaç, öteberi dolu. Terkide atın yem torbası. Şakir Efendi'nin elinde öküzsikinden bir kırbaç!** (YÖ./s. 236)

Hayvanlar, taşımacılık anlamında özellikle köy hayatının önemli bir parçasıdır. Köylünün hem ulaşımını sağlamak hem de işlerinde yardımcı olmak açısından değerlendirildiğinde romanlarda anlatılan dönemi için çok değerlidir. Çünkü motor gücü henüz yaygınlık kazanmamıştır. Var olanında alınması, yoksulluk içinde çırpanan bir halk için mümkün değildir. Fakir Baykurt'un romanlarında anlattığı köy gerçeğine uygun olarak motor gücünü kullananlar sadece toprak ağaları ve köylerin varlıklı kişileridir. Bunların dışında kalan halk, örneklerde görüldüğü gibi hayvanlardan faydalanmaktadır.

III. SONUÇ

Halk kültürüne ait folklorik malzemenin edebî eserlere yansımaları, 11. yy'da Kaşgarlı Mahmut tarafından yazılan *DivânüLügat'it-Türk'e* ve yine 11. yy'da Yusuf Has Hacib tarafından kaleme alınan *Kutadgu Bilig'e* kadar gitmektedir.

1940'lı yıllara kadar halk kültürünün edebî eserlere yansıtılması anlayışı, zaman zaman sosyal ve siyasi yapıya göre değişimlere uğrayarak devamlılığını sürdürmüştür. Bu döneme kadar geçirilen toplumsal travmaya sebep olan acılar, savaşlar, sürgünler ve göçlerle dolu bir süreden sonra, "Kurtuluş Savaşı"nın getirdiği ortamda aydınlar kendileri için bir ideal arama sürecine girmişlerdir. Bu sürece *Anadoluculuk* denilebilir. Bu durum içerisinde Anadolu, yazarlar ve aydınlar için bir toprak parçasından öte bir felsefenin, sosyal bir bakış açısının özeti, bir ideoloji, bir romans, bir tutkudur (Yalçın, 2004: 83). Bu sürecin özellikle ideolojik açıdan dışı

vurumu “köy gerçeği” denilen bir kavramın ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu konunun ele alınmaya başlandığı ilk eserlerde “köy” ideal yaşama düzenine sahip, bozulmamış, tabiatıyla insanı cezbedici bir şekilde tasvir edilmiştir. Ancak bu anlayış zamanla köyde doğup yetişen ve köy hayatını eserlerine konu edinen yazarların ortaya çıkmasıyla değişmiştir. Bu yazarlardan biri de Fakir Baykurt'tur.

Fakir Baykurt'un romanlarında tespit edilen halk bilgisi örnekleri, Halk Botanığı, Halk Ekonomisi, Halk Hekimliği, Halk Matematiği, Halk Meteorolojisi, Halk Takvimi ve Zamanı ve Halk Taşıtları alt başlıkları altında incelenmiştir. Halk bilgisine dair örneklerin çok olması toplumsal hayatın romanlara ne derece yansıtıldığını göstermesi bakımından önemlidir.

Fakir Baykurt; köy hayatının içinde yoksulluğun en acı zamanlarında yaşamış, eğitimini kesintilerle tamamlayarak ülkesinin ve insanların sorunlarına yazdıklarıyla çare bulmaya, yaşadığı hayatın akışını hem kendi hem yaşadığı toplum için değiştirmeye çalışan toplumcu gerçekçi bir yazardır. Fakir Baykurt'un Köy Enstitüsünde eğitim gördüğü ve köy öğretmenliği yaptığı yıllarda köy halkı; savaştan yorulmuş, yoksulluğun pençesinde yaşam mücadelesi veren, eğitim seviyesi oldukça düşük, bir görüntü sergilemektedir. Bu noktada Fakir Baykurt'un romanlarında görülen halk bilgisine dair verilerin çokluğu dikkate alınarak onun eserleriyle hayatı arasında güçlü bir bağlantı olduğunu söylenebilir.

NOTLAR

[1] Halk matematiği başlığı altında verilen eski ölçü birimlerinin günümüz karşılıkları şunlardır: **Okka:** 400 dirhem ağırlık. **Dirhem:** 3 gram. (Okka'nın 1/400'ü kadar). **Direm:** Beş kuruş değerinde para. Akçe. **Kile:** 40 litrelik hububat ölçüsü. **Şinik:** On litre su alabilen tenekesi kadar mahsul ölçüsü. Yarım gaz tenekesi.

KAYNAKÇA

- ALANGU, Tahir. (1983), *Türkiye Folkloru El Kitabı*, Adam Yayınları, İstanbul.
- ALPTEKİN, Ali Berat. (2011), *Halk Bilimi Araştırmaları*, Akçağ, Ankara.
- ARTUN, Erman. (2010), *Türk Halkbilimi*, Kitabevi, İstanbul.
- BAYKURT, Fakir. (2010), (İlk Baskı: 1954) *Yılanların Öcü*, Literatür Yayınları, İstanbul.
- BAYKURT, Fakir. (2010), (İlk Baskı: 1961) *İrazca'nın Dirliği*, Literatür Yayınları, İstanbul.
- BAYKURT, Fakir. (2010), (İlk Baskı: 1954) *Onuncu Köy*, Literatür Yayınları, İstanbul.
- BAYKURT, Fakir. (2008), (İlk Baskı: 1961) *Amerikan Sargısı*, Literatür Yayınları, İstanbul.
- BAYKURT, Fakir. (2010), (İlk Baskı: 1970) *Tırpan*, Literatür Yayınları, İstanbul.
- BAYKURT, Fakir. (2007), (İlk Baskı: 1973) *Köygöçüren*, Literatür Yayınları, İstanbul.
- BAYKURT, Fakir. (2008), (İlk Baskı: 1975) *Keklik*, Literatür Yayınları, İstanbul.
- BAYKURT, Fakir. (2006), (İlk Baskı: 1977) *Kara Ahmet Destanı*, Literatür Yayınları, İstanbul.

- BAYKURT, Fakir. (2008), (İlk Baskı: 1977) *Yayla*, Literatür Yayınları, İstanbul.
- BAYKURT, Fakir. 2008, (İlk Baskı: 1983) *Yüksek Fırınlr*, Literatür Yayınları, İstanbul.
- BAYKURT, Fakir. (2008), (İlk Baskı: 1986) *Koca Ren*, Literatür Yayınları, İstanbul.
- BAYKURT, Fakir. (2008), (İlk Baskı: 1997) *Yarım Ekmek*, Literatür Yayınları, İstanbul.
- BAYKURT, Fakir. (2010), (İlk Baskı: 1980) *Kaplumbağalar*, Literatür Yayınları, İstanbul.
- BAYKURT, Fakir. (2008), (İlk Baskı: 1999) *Eşekli Kütüphaneci*, Literatür Yayınları, İstanbul.
- BAYKURT, Fakir. (1998), *Benli Yazılar*, Deneme, Papirüs Yayınevi, İstanbul.
- BORATAV, Pertev Naili. (1973), *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- BORATAV, Pertev Naili. (1999), *100 Soruda Türk Folkloru*, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- EKİCİ, Metin. (2007), *Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*, Geleneksel Yayınları, Ankara.
- ERGİNER, Gürbüz. (1984), *Uşak Halk Takvimi, Halk Meteorolojisi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- GÜNAY, Umay. (1999), “Osmanlı İmparatorluğu ve Türk Halk Kültürü”, *Osmanlı Kültür ve Sanat*, C.9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- KAPLAN, Mehmet. (1988), *Kültür ve Dil*, İstanbul: Dergâh Yayınları (5. Baskı), İstanbul.
- KÜLTÜREL BELLEK. (2011), “Halkbilgisi”, (erişim adresi: <http://www.kulturelbellek.com/halk-bilgisi>).
- MAKAL, Mahmut. (2001), *Köy Enstitüleri ya da Deli Memedin Türküüsü*, Güldikeni Yayınları, Ankara.
- ORTAKCI, Altuğ. (2012), *Fakir Baykurt'un Romanlarında Halk Bilimi Unsurları*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun.
- SÜMBÜLLÜ, Yusuf Ziya. (2004), Halk Meteorolojisi Ekseninde Bir Melheme Örneği, *Turkish Studies*, Volume 3/7 Fall
- TÜRKİYE KÜLTÜR PORTALI, Tayfun ATAY. (2011), “Halk Takvimi ve Meteorolojisi” (erişim adresi: <http://turkiyekulturportali.gov.tr/Sayfalar/HalkBilim>).
- YALÇIN, Alemdar. (2004), *Siyasal ve Sosyal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Çağdaş Türk Romanı 1946-2000*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Romanların Kısaltmaları:

- AS. : Amerikan Sargısı
 EK. : Eşekli Kütüphaneci
 ID. : İrazca'nın Dirliği
 KAD. : Kara Ahmet Destanı
 KAP. : Kaplumbağalar
 KG. : Köygöçüren
 KEK. : Keklik
 KR. : Koca Ren
 OK. : Onuncu Köy
 T. : Tırpan
 Y. : Yayla
 YE. : Yarım Ekmek
 YF. : Yüksek Fırınlr
 YÖ. : Yılanların Öcü

